

БӨЛІМ: ҚАЗАҚ ТІЛІ

Жасанды интеллект құралдарын қазақ тілі сабағында қолдану мүмкіндіктері

ЖАРИЯЛАНДЫ
14.03.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР
академиялық адалдық, бағалау, байланыс, дербестендіру, Жасанды интеллект, қазақ тілі, мәтін талдау, тілдік норма, цифрлық сауат

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/187819/>

Битілеу Динара Мақсатқызы

JOO school Medeu

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Аннотация

Мақалада жасанды интеллект құралдарын қазақ тілі сабағында қолданудың бағыттары талданады. Оқыту мазмұнын даралау, мәтінмен жұмыс, бағалау үдерісін жеңілдету, тілдік дағдыны дамыту және мұғалімнің әдістемелік жүктемесін оңтайландыру мәселелері қарастырылады. Автор AI құралдарын мұғалімді алмастыратын емес, оны қолдайтын ресурс ретінде сипаттайды. Мақалада қауіпсіздік, академиялық адалдық, тілдік норма және ұлттық мазмұн сақталуының маңызы да көрсетіледі. Ұсыныстар сабақ тәжірибесіне нақты әрі бейімделіп берілген.

Кілт сөздер: жасанды интеллект, қазақ тілі, мәтін талдау, бағалау, байланыс, академиялық адалдық, тілдік норма, дербестендіру, цифрлық сауат.

КІРІСПЕ

Қазақ тілі сабағы оқушының сауатты жазуына, түсініп оқуына, ойын дәл жеткізуіне және тілдік талғамының қалыптасуына қызмет етеді. Осы мақсатқа жету үшін мұғалім тиімді әдіс пен қолайлы құралды ұштастыруы керек. Жасанды интеллект осы үдеріске жаңа мүмкіндік әкеліп отыр. Ол уақытты үнемдеуге, тапсырманы түрлендіруге, жекелеген қиындықты байқауға және жедел кері байланыс ұсынуға жағдай жасайды. Бірақ оны педагогикалық мақсатқа бағындырып қолдану шешуші мәнге ие.

САБАҚ МАЗМҰНЫН ДАРЛАУ ЖӘНЕ ОҚУ ҚАРҚЫНЫН РЕТТЕУ

Бірінші мүмкіндік – оқыту мазмұнын оқушы деңгейіне икемдеу. Қазақ тілі сабағында бір сыныптың өзінде сөздік қоры, оқу қарқыны, грамматикалық дайындығы әртүрлі балалар отырады. Мұғалім барлығына бірдей тапсырма бергенде, біреуге ол жеңіл, біреуге ауыр болуы мүмкін. Жасанды интеллект осы алшақтықты азайтуға көмектеседі. Ол бір тақырып бойынша бірнеше деңгейдегі мәтін, жаттығу, сұрақ және қысқа түсіндірме үлгілерін жылдам ұсына алады. Соның арқасында мұғалім әлсіз оқушыға тірек материал, ал озат балаға күрделірек тапсырма дайындайды. Мұндай даралау оқушыны бөліп-жармайды, қайта оның мүмкіндігіне сай жұмыс істеуге жол ашады. Қазақ тілі сабақтарында бұл тәсіл әсіресе оқылым, жазылым және сөздікпен жұмыс барысында нәтижелі көрінеді. Дегенмен мұғалім ұсынылған материалдың тілдік дұрыстығын, стильдік тазалығын және жас ерекшелігіне сәйкестігін міндетті түрде тексеруі тиіс.

Екінші мүмкіндік – мәтінмен жұмысты тереңдету. Қазақ тілі сабағында мәтін тек ақпарат көзі емес, тілдік норманы, ой құрылымын және сөз қолданысын танудың негізгі алаңы. Жасанды интеллект көмегімен мұғалім бір мәтінге бірнеше форматтағы тапсырма әзірлей алады. Мысалы, мазмұндама жоспары, негізгі ойды табу, стильдік ерекшелікті ажырату, сөздік түсіндірме, сұрақ құрастыру немесе қайта жазу сияқты жұмыстар бір мәтін негізінде түрленеді. Бұл уақытты үнемдейді және бірсарынды сабақтан сақтайды. Сонымен бірге AI мәтіннің күрделі бөліктерін ықшамдап, мағынасы жақын сөздер қатарын ұсынуға, сөйлем құрылымын салыстыруға жәрдем береді. Осындай қолдау оқушының мәтінді үстірт оқымай, тілдік қабатын байқауына ықпал етеді. Алайда дайын жауапқа сүйену әдеті қалыптаспау үшін мұғалім тапсырманы ізденіс пен дәлелдеуге құрғаны дұрыс. Сонда құрал ойлауды әлсіретпей, керісінше оны белсендіреді.

ТІЛДІК ДАҒДЫНЫ ДАМУДАҒЫ ПРАКТИКАЛЫҚ АРТЫҚШЫЛЫҚТАР

Үшінші мүмкіндік – жазылым мен айтылым дағдысын жетілдіру. Қазақ тілі сабағында оқушының өз ойын жүйелі, сауатты және әсерлі жеткізуі басты нәтиже саналады. Жасанды интеллект осы бағытта жедел кері байланыс бере алады. Оқушы жазған мәтіндегі орфографиялық қате, сөйлем құрылымындағы олқылық, сөз қайталауы немесе логикалық үзіліс тез байқалады. Мұғалім мұндай талдауды толықтай машинаға тапсырмауы керек, бірақ алдын ала шолуды пайдалана алады. Бұл әсіресе эссе, пікір, хат, диалог, хабарландыру сияқты жанрларды үйретуде пайдалы. Айтылымға келгенде AI сұхбаттасушы рөлін атқарып, сұрақ қойып, жауаптың анықтығын жетілдіруге көмектеседі. Оқушы бірнеше рет жаттығып, қысылмай сөйлеуге бейімделеді. Қазақ тілінде еркін сөйлеуге кедергі болатын психологиялық тосқауылды азайтуда мұның

әсері бар. Бірақ тірі қарым-қатынасты толық алмастыруға болмайды, себебі тілдің табиғи реңкі адамаралық қатынаста айқынырақ ашылады.

Төртінші мүмкіндік – бағалау мен кері байланысты тиімді ұйымдастыру. Қазақ тілі мұғалімі күн сайын көп мәтін оқиды, қатені белгілейді, түсініктеме жазады, критерийге сүйеніп қорытынды шығарады. Бұл жұмыс өте маңызды, бірақ көп уақыт алады. Жасанды интеллект қарапайым техникалық бөлікті жеңілдетіп, мұғалімге мазмұндық талдауға көбірек назар аударуға мүмкіндік береді. Мысалы, критерийге сай бағалау дескрипторларын құрастыру, үлгі жауап дайындау, қысқа пікір жазу, жиі қайталанатын қателерді топтау секілді жұмыстар жылдам орындалады. Нәтижесінде мұғалім әр оқушының әлсіз және күшті жағын нақтырақ көрсетеді. Оқушы да не үшін төмен немесе жоғары баға алғанын айқынырақ түсінеді. Мұндай айқындық оқу мотивациясын арттырады. Дегенмен соңғы бағалау шешімі мұғалім құзырында қалуы керек. Себебі тілдік жұмыстың мазмұны, реңкі, шығармашылық деңгейі мен дәлдігі әрдайым адамдық сараптауды қажет етеді.

Жауапты қолдану және әдістемелік шектеулер

Бесінші мүмкіндік – мұғалімнің әдістемелік қорын кеңейту. Қазақ тілі сабағына күн сайын жаңа тапсырма, шағын мәтін, көрнекі мысал, талдау сұрағы, диалог үлгісі немесе шығармашылық жұмыс дайындау оңай емес. Жасанды интеллект мұғалімге бастапқы нобай жасап береді. Ол сабақ мақсатына сай бірнеше жоспар нұсқасын, сараланған тапсырма үлгісін, ойын элементін немесе бағалау парағын ұсына алады. Бұл әсіресе жас мұғалімдер үшін пайдалы тірек. Сонымен қатар тәжірибелі педагогке де уақыт үнемдеуге көмектеседі. Бірақ осы жерде үлкен жауапкершілік басталады. Дайын өнімді сол күйі қолдану тілдік нормаға, мәдени мазмұнға және ұлттық дүниетанымға зиян келтіруі мүмкін. Сондықтан мұғалім әр тапсырманы өз сыныбының деңгейіне, оқу мақсатына және қазақ тілінің табиғатына бейімдеуі қажет. Әдістемелік еркіндік дегеніміз автоматты мәтінді көшіру емес, оны кәсіби сүзгіден өткізіп, сапалы оқу құралына айналдыру.

Жасанды интеллектіні қазақ тілі сабағында қолданудың нәтижелі болуы бірнеше шартқа тәуелді. Біріншіден, мұғалім қандай құралды не үшін қолданатынын нақты білуі керек. Екіншіден, оқушы дайын жауапты көшіріп алуға емес, оны талдауға, толықтыруға, салыстыруға үйренуі тиіс. Үшіншіден, академиялық адалдық ережесі сабақ басынан түсіндірілгені жөн. Төртіншіден, дербес дерек, авторлық құқық және цифрлық қауіпсіздік сақталуы керек. Бесіншіден, қазақ тілінің емлесі, стильдік мәдениеті және мағыналық дәлдігі әрқашан басым тұруы қажет. Егер осы талаптар ескерілсе, AI құралы сабақ сапасын әлсіретпейді. Керісінше мұғалім еңбегін жеңілдетіп, оқушының тілдік белсенділігін арттырады. Ең маңыздысы, технология сабақтың педагогикалық мақсатын алмастырмайды. Ол тек мұғалім шеберлігін күшейтетін қосымша мүмкіндік қызметін атқарады.

Мұғалім оқушыға қарапайым промпт жазуды да үйретуі орынды. Себебі дұрыс қойылған сұрақ сапалы тілдік нәтиже береді. Қазақша сұраныс құру, жауапты тексеру, күмәнді деректі тану маңызды дағдыға айналып келеді. Бұл сабақта тіл мен цифрлық сауаттың табиғи тоғысуын қалыптастырады. Оқушы өз ойын қысқа, нақты, сауатты беруге машықтанады. Мұндай жұмыс оқушының функционалдық сауаттылығын да күшейтеді. Сонымен бірге мұғалім қазақ тілінің ұлттық корпусын, терминологиялық қорын және сенімді цифрлық сөздіктерді қатар қолданғаны дұрыс. Сонда AI берген нұсқа тілдік дерекпен салыстырылады. Бұл қате үлгіні автоматты түрде қабылдаудан сақтайды және тілдік жауапкершілікті күшейтеді. Осылайша технология мен тілдік білім күн сайын бірін-бірі толықтыратын сабақ үлгісін қалыптастырады.

Қорытынды

Жасанды интеллект құралдары қазақ тілі сабағында мазмұнды даралауға, мәтінмен жұмысты күрделендіруге, жазылым мен айтылымды қолдауға, бағалауды нақтылауға және мұғалімнің уақытын үнемдеуге мүмкіндік береді. Бірақ оның шынайы тиімділігі педагогтің кәсіби таңдауына байланысты. Мұғалім AI ұсынған материалды тексеріп, тілдік норма мен тәрбиелік мазмұнды сақтап қолданғанда ғана сапалы нәтиже туады. Сондықтан бұл құрал қазақ тілі пәнінде мұғалімді алмастыратын емес, оның әдістемелік мүмкіндігін кеңейтетін серіктес ретінде қарастырылуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Оразбаева, Ф.Ш. **Тілдік қатынас негіздері**: оқулық. Алматы: Print-S, 2005.
<https://kazneb.kz/kk/catalogue/view/1004446>
2. Оразбаева, Ф.Ш., Рахметова, Р.С. **Қазақ тілін оқыту әдістемесі**: оқу құралы. Алматы: Print-S, 2005.
<https://kazneb.kz/kk/catalogue/view/1108535>
3. Құрман, Несібелі. **Қазақ тілін оқытудың әдіснамалық негіздері**: монография. Астана, 2008.
<https://kazneb.kz/index.php/kk/catalogue/view/1150291>
4. Бітібаева, Қанипа. **Әдебиетті оқыту әдістемесі**. Алматы: Рауан, 1997.
<https://kazneb.kz/ru/catalogue/view/1107491>
5. Асамбаев, А.Ж. **Жасанды интеллект негіздері**: оқулық. Алматы: «Дәуір», 2011.
<https://rmebrk.kz/bilim/association/asambaev-jasandy-intellekt.pdf>
6. Тұяқбаева, Р.Р., Ашенова, А.Т., Мансұров, Н.Б. **Қазақ тілін оқыту үдерісінде қолданылатын тапсырма түрлері** // Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы. Филология сериясы. 2023.
<https://repository.enu.kz/handle/enu/5136>
7. Масақова, Г.А., Құрман, Н.Ж., Айтбаева, Б.М. **Жоғары оқу орнында қазақ**

тілін қашықтан оқытудың дидактикалық негіздері // Вестник Карагандинского университета. Серия «Филология». 2019. №2(94).
<https://philology-vestnik.buketov.edu.kz/philology-vestnik/article/download/235/212/415>

8. Қоңыратбаева, Ж.М. **Қазақ тілінің академиялық корпусын әзірлеу: мақсаты, міндеті, маңызы (гуманитарлық ғылымдар бағытында)** // Вестник Карагандинского университета. Серия «Филология». 2025. №3(119).
<https://philology-vestnik.buketov.edu.kz/philology-vestnik/article/download/992/490/2201>
9. Абдикарим, Н., Махсут, О., Ысқақ, Б. **Қазақ тіліндегі синтаксистік тәсілмен жасалған терминдік тіркестер (жасанды интеллект саласының терминдері негізінде)** // TILTANYM. 2023.
https://qazcorpus.kz/_oqu-ishorpus/Dengeilyk/pdf/40-43-PB.pdf

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.